

kezés ez, ahogy Sosias nevezi eufemisztikusan a kapott verést. Pap Vera (Charis, Sosias felesége) és Epres Attila eleven kettősei üdítő színfoltok és valódi színészi együttlétek. Az előadás utolsó harmadában szereplő tábornokokat a Budapest Bábszínház művészei által mozgatott bunraku bábok jelenítik meg. Üde, humoros játék ez, amelyben egy tábornok keresztbe teszi a lábát, vagy a fejét vakarja. Hogy közben a jelenet arról szól, hogy Alkmene inkább az istent választja férjül, ezzel örökre megszegyenítve igazi, emberi anyagból gyúrt pocakosodó férjét, és hogy netán elkövetett volna valamilyen bűnt, teljesen érdektelen – ezt a drámát ezen az estén nem játsszák el. Honnan és miért kerültek vajon ide a bábok... Talán Kleist 1801-ben írt, idézett esszéjéből, ötletszerűen. Ám hogy em-

ber, isten, báb egymáshoz való viszonyán rágódjunk – erre semmi készletetést nem kapunk.

Forgács Péter újabb nagyszínpadi rendezését nézve úgy tűnik, a Vígszínház padlásáról aláereszkedve egyre konvencionálisabb, egyre kevésbé felkavaró vagy gondolatébresztő színházat nyújt a nézőnek – talán úgy véli: ezt várják tőle, meg akar felelni. Vajon elérhetett volna-e többet ezen a színpadon ezekkel a színészekkel? Mindenesetre az *Amphitryon*nal ezúttal nem művészi kockázatot vállal, hanem a társas érintkezés színháznak nevezett formáját szolgálja, ennek szellemében teszi a dolgát: Kleist csodás darabját két és fél órára húzza, hogy az úri közönség idejét feleslegesen ne rabolja, és a tét nélkülire hangolt, kényelmes estét nem kavarja fel holmi elmélkedéssel arról, hogy végül is mindannyian csak marionettek vagyunk isten kezében, *über* vagy *unter*, ahogy a költő mondja: ki merre fordul, aszerint.

HEINRICH VON KLEIST: AMPHITRYON (Pesti Színház)

Fordította: Szabó Lőrinc. **Díszlet-jelmez:** Füzér Anni. **Világítás:** Komoróczy Gábor. **Rendezőasszisztens:** Juhász Gabriella. **Rendező:** Forgács Péter.

Szereplők: Varjú Kálmán, Juhász István, Lukács Sándor, Epres Attila, Hegyi Barbara, Pap Vera.

Stuber Andrea

Három királyok

KISS CSABA: KUN LÁSZLÓ

Ha egy drámaíró maga rendez színházi előadást a darabjából, annak egyaránt lehetnek előnyei és hátrányai. Amennyiben talányos, bonyolult, zárt műről van szó, esetleg kifejezetten jól jön, hogy a szerző saját kezűleg ad kulcsot az értelmezéshez. Más esetekben viszont inkább az válhat a színpadi megjelenítés hasznára, ha egy másik ember, a rendező, olyasmit lát meg és bont ki a drámából, amire az író alkalmasint nem is gondolt.

Kiss Csaba *Kun Lászlója* a klasszikus történelmi drámákra hajazó mű, amelyben a konfliktusok és a jellemek szép szavú, választékos beszédekben fejeződnek ki. A cselekmény a XIII. századba visz vissza, históriánknak egy olyan pontjához, ahol akár más-képpen is alakulhattak volna a dolgok. A legmessze-menőbben másként. Például el lehet játszani a gondolattal, hogy ha akkor a cseh Ottokár csapatai nyernek háborút (velünk vagy nélkülünk), akkor Magyarország később esetleg nem kerül Habsburguralom alá. Ez persze történelmietlen felvetés, de egyebek közt azért jár színházba az ember, hogy ott mindenféle eszébe jusson arról, amit a színpadon lát. Kiss Csaba színdarabja pedig ad valamelyes teret a

fantáziának, legalábbis a tekintetben, hogy milyen személyiségnek értékeljük IV. László királyunkat. (Akinek megítélése a történészek körében nem egyértelmű, az viszont ténykérdés, hogy tragikus sorsú uralkodóink közé tartozik.)

A szerző esetünkben avval a fogással él, hogy három alakban jeleníti meg főhősét. Az egyik a Gyerek Kun László, a másik a Fiala, a harmadik az Érett. (Ez utóbbit ne képzeljük javakorabelinek, hiszen mindössze huszonnyolc éves volt a király, amikor meghalt.) A három az egyben hős alanyai egy-részt kronologikusan lépnek fel a dráma történeté-

A mű szövege 2006. januári számunk drámamellékletében jelent meg.

ben, másrészt viszont szinte végig jelen vannak, figyelik és kommentálják az életük eseményeit. Az írói szándék feltehetően az volt, hogy a három figura kifejezze a főhős sokarcúságát, jellemének többretegűségét, karakterének különböző jegyeit. Az eredmény azonban inkább úgy alakult, hogy befogadóként a három Kun Lászlót nemigen sikerül összehasonlítanunk. Bár a rész-Kunok olykor dialogizálnak, sőt disputálnak, vagyis elmondják egymásnak véleményüket, érzéseiket, terveiket, mégsem ismerjük meg a cselekedeteik mozgatórugóját.

Királydráma és királydráma között markáns különbséget tehetünk. Vannak művek – például a Shakespeare-darabok –, ahol a történelmi helyzet konkrétumai, pontos előzményei és következményei voltaképp elhanyagolhatóak. Itt az emberi viszonyokra és a hatalom természetére irányul az írói figyelem. Más típusú királydrámák – például Szabó Magda színművei – épp a történelmi helyzetet értetik meg az elénk tárt drámai konfliktusok megvilágításával. Kiss Csaba *Kun Lászlója* e két mezsgye határán jár – kulturált, de jellegtelen úton.

A debreceni *Kun László*-előadás közönségének zöme legutóbb valószínűleg iskolásként hallott harangozni az utolsó Árpád-házi uralkodóról. A produkció láttán megtud egyet és mást arról, hogy a trónra került gyerek, majd fiatalember mit tett és mit nem tett sok száz évvel ezelőtt. De hogy mit *miért* tett és nem tett – ehhez Kiss Csaba színdarabja nemigen visz közelebb. És ebből a szempontból mindegy is, hogy egy Kun

László jelenik meg a színen vagy három. Nincs az a bonyolult személyiségű, ellentmondásos király, akit, mondjuk, egy Trill Zsolt-formátumú színész ne tudna egy személyben is eljátszani. Feltéve, hogy az író elég gazdagon, dúsan ruházta fel a figurát szándékokkal és motivációkkal, ösztönökkel és hajlamokkal, érzelmekkel, észjárással, gondolatokkal.

Persze lehet úgy is, hogy a címszereplőről ne tudjon meg túl sokat sem a színész, sem a néző. Ilyenkor is létrejöhet dráma, ha a lazán körvonalazott főhős szituációkba kerül. Ha erős közeg veszi körül, netán ellenkező indíttatású, más drámai töltetű hősökkel kerül össze. Csakhogy Kiss Csaba darabjában jószerével minden figyelem Kun Lászlóra irányul, a többi figurára alig több díszletelemnél a kompozícióban. Funkciójuk egynemű, alakjuk elnagyolt, jellemzésüket általában egy-egy jelzővel kimeríthetjük. Kőszegi Henrik – Kun Lászlónak előbb nádora, majd legfőbb ellenlábasa – hevesvérű hőbörgő. Csák Mátyus későbbi nádor óvatos, számító. (*Nota bene*: a legkevésbé sem irigylésre méltó az a fiatal király, akinek Kőszegi Henrik és Csák Máté között kell választania. Sőt már gyerekként sem lehetett könnyű neki, amikor királyi ambícióit és politikai elképzeléseit rendszeresen leszólta egy magabiztos anyuka.) Viszonylag színesebben rajzolt a mama portréja. Erzsébet anyakirályné alakjában felsejlik egy nehéz múltú, megtörhetetlen keménységű, őszerejű asszony, aki soha nem találta a helyét a magyar királyi udvarban, ahová a sors vetette. Mindenesetre koherens személyiségnek hat, ellentétben például a halványan felskiccelt Izabella királynéval, aki ugyancsak több alakban mutatkozik a drámában. Van egy gyermek változata, aki még csak jegyese a királynak, később pedig Érett Izabella válik belőle.

Amikor a *Kun László* debreceni ősbemutatóját rendező Kiss Csaba azzal a feladattal találta szemben magát rögtön a darab kezdetén,

Trill Zsolt (Érett Kun László),
Egres Katinka (Édua), Kádas József
(Fiatal Kun László)

Máthé András felvételei

Trill Zsolt és ifj. Vidnyánszky Attila
(a Gyerek Kun László)

hogy magyarul akcentussal beszélő olasz hölgyecskét játszon el egy tíz-egynéhány éves kislánnyal, akkor alighanem megemlegette a szerzőt. Hiszen azt sem lehetett egyszerű elérnie, hogy a nézőtérén meghalljuk és megértsük a leányka szavait. Egyéb elvárások szóba sem jöhetnek egy gyermekszereplő esetén. Mire Varga Gabriella Érett Izabellaként színre kerül, már rég mindenben túljutott az egyetlen, íróilag dokumentált kapcsolatában. Férje, László méltányolható gyengédséggel bár, de nem szereti őt. A király a kun Éduához vonzódik szenvedélyesen, akinek szerepében a többre hivatott Egres Katinka egy kis szerelmes évődésre és némi vetkezésre szorítkozhat. Ennél is kevesebbel gazdálkodhat a középső IV. Lászlót játszó Kádas József. A gyermeket megformáló ifj. Vidnyánszky Attilának legalább módjában áll megküzdeni a trónhoz vezető út nehézségeivel. (Akadnak színészi kudarcai, de sikerei is. Szépen teljesít például abban a jelenetben,

amikor elájul egy hatalmi összezapás végén. Az viszont meghaladja a megjelenítőerejét, hogy hitelesen és meggyőzően meséljen a lázálmáról.) Ráckevei Anna fölényes tudással állítja eléink Erzsébet királynét mint éles, határozott, vérbő asszonyt. A színésznő tudása jelen esetben speciális; magára a megszemélyesítendő alakra is kiterjed talán, hiszen Ráckevei Anna pályája során ez már a harmadik olyan színpadi mű, amelyben Kun László édesanyját alakítja. A helyenként fellobbanó debreceni bemutató egyik szépen izzó jelenete, amikor Ráckevei nagyszonyja kun imádsággal fordul a maga isteneihez.

A színészek némiképp küszködni látszanak avval, hogy a dráma nem építi ki a hatalmi mechanizmust. Nincs meg a pontosan kidolgozott gépezet, amelybe bele lehetne illeszkedni. Akadnának szakszerű fogaskerekek a színen, csak nemigen van mibe kapaszkodniuk. Nem véletlen, hogy színészileg Márton András jön ki a legjobban a debreceni vállalkozásból. Neki egy kitűnően sikerült, rövid epizódban jut hatásos szerep: a pápai legátust játssza ama tétre menő jelenetben, amikor kiátkozni készül a magyar királyt. (Itt most épp nem átkozza ki, de egyébként a kiközösítés többször megesett IV. Lászlóval.)

Szellemi tér gyanánt Csanádi Judit kínált elvont díszletet: hatalmas, rozsdásnak és nyirkosnak látszó idomokat, amelyek különböző alakzatokba rendeződnek a színen. Egyszer szinte sorfalat alkotnak, máskor a középső elem mintha hatalmas óceánjáró hajóként úszna be. A tömbök patinásnak hatnak, itt-ott kivehető rajtuk egy-egy régi festés, lenyomat, ábra. Halványan látni vélem az egyikben Gábel arkangyalt a Millenniumi emlékmű tetejéről. Hőseink tere... Vizuális élmény számba mennek Berzsényi Krisztina napsárgára és égővörösre alapozott, buja díszítésű jelmezei.

Latolgatva még az írói és rendezői szándékot, elképzelhető, hogy az ember lenne a főszereplője a felidézett történelmi csatározásnak, s a jó házból való király hányattatásaira kellene ráhangolódunk az agyunkkal és a szívünkkel. Ehhez azonban túl kevés történik meg a szereplők között a színen. Egy Ráckevei Anna–Trill Zsolt kettős megtörténik. Meg egy harangozás. Krisztik Csaba szalad be kámzsás szerzetesi ruhában, s egy láthatatlan kötelet kezd el húzni a harangszó hangjaira. Kicsi ember küzd a nagy, nem létező haranggal. Valósággal felviszi őt a levegőbe minden ritmikus mozdulata. Gyönyörűen csinálja. A fiatal színész pantomimikus égzengetésében mintha benne foglaltatna a produkció minden jellemző vonása. Heroizmusa és kisművészsége, magasba törése és egy helyben topogása.

KISS CSABA: KUN LÁSZLÓ (Csokonai Színház, Debrecen)

Díszlet: Csanádi Judit. **Jelmez:** Berzsényi Krisztina. **Zeneszerző:** Ditrói Kelemen László. **Koreográfus:** Katona Gábor. **Dramaturg:** Rácz Attila. **Rendező:** Kiss Csaba.

Szereplők: ifj. Vidnyánszky Attila/Létmányi Attila, Kádas József, Trill Zsolt, Ráckevei Anna, Horváth Lajos Ottó, Miske László, Kóti Árpád, Márton András, Dánielfy Zsolt, Sárközy Zoltán, Ágoston Krisztina/Gellén Fanni, Varga Gabriella, Egres Katinka, Mészáros Tibor, Krisztik Csaba, Kristán Attila, Földeáki Nóra, Szűcs Kata.